UPPSALA
UNIVERSITET

Marginalisering och motstånd

En etnologisk studie om svenska sexarbetare

C-uppsats i etnologi
Uppsala Universitet
Författare: Milla Knuuti
Handledare: Annie Woube
Våren 2023

Innehållsförteckning

1. Inledning 1
    Syfte och frågeställningar 1
    Material och metod 1
        Intervjuer och informanterna 1
        Mediaanalys 3
    Teori och begrepp 4
    Tidigare forskning 8
    Uppsatsens disposition 9
2. Vardagen och föreställningarna 11
3. Kontroll och uteslutande 19
4. Motståndet 25
5. Avslutning 29
Källor och litteratur 30
    Otryckta källor 30
    Litteratur 30

1. Inledning

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att undersöka svenska sexarbetares vardag och erfarenheter för att skapa en förståelse för en marginaliseringsprocess samt vilka strategier som de marginaliserade använder i kampen om en utväg ur den marginella positionen. Jag vill underöka sexarbetares erfarenheter av att kontrolleras, ifrågasättas och osynliggöras när de rör sig utanför det normaliserade.

För att besvara mitt syfte ställer jag mig för den första frågan om hur föreställningarna om sexarbetaren och *horan* ser ut i Sverige. Jag är intresserad av hur dessa föreställningar förhåller sig till sexarbetarens verklighet och intressen. Vilken roll spelar den fysiska kroppen, samhällets kategorier och gränsdragningar i hur sexarbetare identifieras och identifierar sig själva? I vilken mån och hur gör sexarbetare motstånd ner de positionerar sig själva i denna identifikationsprocess?

Studien fyller en kunskapslucka om det svenska samhällets förhållning till sexarbetare samt dess konsekvenser för sexarbetare. Samtidigt går många av dess slutsatser att generaliseras för att förstå marginalisering av andra grupper.

Material och metod

Uppsatsen bygger på reflektion som använder sig av olika två typer av material: etnologiska intervjuer och medieanalys. Min tanke var att detta metodval fungerar bra med uppsatsens queerteoretiska fokus, eftersom det möjliggör avobjektifieringen av sexarbetare och skiftandet av fokus till det normativa. Sexarbetare kunde nämligen själv berätta om hur deras vardag ser ut och hur de uppfattar att de kulturella föreställningarna samt det heteronormativa maktutövandet påverkar dem. De analyserar inte sig själva som sexarbetare på samma sätt som jag eventuellt skulle ha gjort om jag skulle ha valt en metod som bygger på observation, utan orienterar sig mot sådant som skulle ha kunnat förbli osynligt för mig.

Intervjuer och informanterna

I prostitutionsdebatten finns det framför allt en tydlig skiljelinje mellan de som anser att den svenska sexköpslagen är bra för att bekämpa prostitution, och den andra sidan som är för antingen avkriminalisering eller reglering av sexarbete.

Föreningarna och de sociala nätverken för och av personer med erfarenhet av prostitution, sexarbete eller kommersiell sex speglar denna splittring. Föreningen *Inte Din Hora* går ut ifrån att prostitution av sin natur är ett form av förtryck som den överväldigande majoriteten av prostituerade har hamnat i på grund av någon form av tvång eller tidigare utsatthet (https://intedinhora.se/uppropet/). *Red Umbrella Sweden*, som grundades i 2021 och har kopplingar till den numera inaktiva föreningen *Fuckförbundet*, är för avkriminalisering av sexarbete för att bland annat förstärka sexarbetarnas mänskliga och arbetarrättigheter (redumbrella.se).

Uppsatsens informanter är med i Red Umbrella Sweden. Jag har kommit i kontakt med dem genom att jag frågat föreningen om den kan dela ett kort inlägg på deras kanaler. Det fanns tre huvudsakliga anledningar till att jag enbart sökte informanter från en förening. Den första var att de uppenbara etiska problemen med att försöka intervjua personer vars upplevelse av prostitution har i första hand varit traumatisk eller mycket negativ. Inte Din Hora har dessutom tidigare tagit ställning till att de enbart kan ta emot begäran om informanter för D-uppsatser. Jag skulle fortfarande kunna ha övergått dessa problem genom att eventuellt välja en annan typ av material, men valde att inte göra det, eftersom jag anser att det finns en kunskapslucka angående de självidentifierade sexarbetares erfarenheter i Sverige. Den andra anledningen var att jag tänkte att de som är med i Red Umbrella Sweden kan känna sig mer bekväm med att uttrycka varierande – det vill säga såväl positiva, negativa som neutrala – synpunkter och erfarenheter om sexarbete än medlemmarna i Inte Din Hora. Slutligen fungerade detta val bättre med uppsatsens syfte, att undersöka maktutövande mot personer som säljer sex och deras motstånd.

Informanterna är fem kvinnor som är mellan 20 och 35 år gamla. De bor i olika delar av Sverige och har även erfarenhet av olika typer av sexarbete, från att sälja sex till strippning och sexarbete på internet. När intervjuerna tog plats var sexarbete deras huvudsakliga sysselsättning. Alla representerar enligt min uppskattning en kulturell medelklass som bland annat kännetecknas av studier på akademisk nivå samt att man kan verbalisera sina erfarenheter och åsikter på ett språk som kulturen kopplar värde och auktoritet till (Bourdieu 1990: 114). Att placera informanterna till en viss kulturell samhällsklass är samtidigt inte lätt, eftersom många eller alla informanter har också upplevt fattigdom och arbetat inom (andra) typiska kvinnodominerade arbetaryrken. Jag tror att alla informanter har

också upplevt andra typer av marginalisering än den som följer från att vara sexarbetare; de är alla kvinnor, och flera är queer eller har invandrarbakgrund.

Mitt mål med intervjuerna var att få informanterna berätta om konkreta upplevelser och händelser mycket mer än vad de tycker om saker. Detta mål var svårt att uppnå, eftersom informanterna hade ständigt extremt bra, kulturanalytiska reflektioner över till synes allt som jag frågade dem om. Jag tror att detta beror på att den marginaliserade positionen i samhället gör att en utvecklar ett dubbelt perspektiv på de maktstrukturer som påverkar en förtryckande. En ser dessa strukturer samtidigt utifrån och från sin personliga position. Att vara påläst och reflektera över stereotyper och andra former av förtryck kan också vara ett medel av motstånd.

Intervjuer som metod kommer med vissa allmänna nackdelar. För det första är det svårt att få informanterna att berätta utan ett filter av kulturella föreställningar. Jag analyserar det intervjumaterial som jag skapat för denna uppsats främst som ett material som handlar om det som informanterna ville uttrycka, och inte nödvändigtvis om hur deras faktiska vardag, erfarenheter eller tankeprocesser ser ut.

Det andra problemet som intervjuer som material försvårar är hur man kan garantera informanternas anonymitet. Jag har valt att inte använda några namn, verkliga eller påhittade, av informanterna, eftersom jag ville undvika att läsare skulle kunna – eller tänka att de kan – koppla intervjusvaren till verkliga personer som de kanske känner.

Medieanalys

Medieanalysen använder jag som en mycket sekundär metod för att granska hur det normativa uppfattar det avvikande, samt för att mer ordentligt kunna följa vissa trådar som finns i intervjuerna. I praktiken betyder medieanalys i denna uppsats kontext att jag systematiskt läst den diskussion som pågår om sexarbete i sociala medier, främst Instagram, hur olika opinionsbildare och föreningar försöker att påverka diskussionen med hjälp av kommunikation samt hurdan bild som skapas av sexarbete i nyhetstidningar och annan nyhetsmedia.

Min förhoppning är också att de olika materialtyperna skapar vid analys en dynamik som skulle ha varit svår att åstadkomma om jag enbart skulle fokusera på

att exempelvis beskriva intervjumaterialet. En nackdel är att man sällan kan välja både djup och bredd; i uppsatsen prioriterar jag bredd över djupet.

Reflexivitet

Det att ställa sig kritiskt till den i det svenska samhället hegemoniska föreställningen om sexarbete tolkas lätt som politisk partiskhet (Sandbekk Norsted 2021). Mitt syfte har däremot inte varit att skapa en politisk studie, utan att studera hur det är att vara sexarbetare i Sverige samt att presentera och analysera mitt material så ärligt och opartiskt som möjligt. Uppsatsen representerar helt enkelt inte mina personliga politiska eller andra åsikter kring sexarbete.

Samtidigt är alla texter produkter av den omgivning som de skapas i; det sociala och kulturella påverkar uppsatsen på liknande sätt som det materiella gör. Tanken att alla studier är politiska eftersom de antingen upprätthåller eller ifrågasätter och problematiserar de härskande normerna, som kan verka naturliga men som speglar avsiktlig kontroll och makthavarnas intressen, är central för queerteori och queerforskning. De små val som en gör när en skriver påverkar hur läsaren föreställer informanterna, vilket är en svår situation att vara i när en skriver en kritisk granskning av samhällets felaktiga och marginaliserade föreställningar.

Teori och begrepp

Som ett allmänt teoretiskt ramverk har jag valt att i uppsatsen använda queerteori. Valet känns passande för uppsatsen för att det finns en naturlig koppling mellan queerteori och sexarbetare, en grupp av människor som marginaliseras i samhället på grund av att de tar del i sådana sexuella handlingar som kulturellt anses vara avvikande. Queerteorin bottnar också i en kritisk granskning av maktstrukturer och det normala. Relationen mellan det avvikande och det normala förstår jag i denna studies kontext att handla om två kroppsliga processer; förkroppsligande samt kroppspolitik. För att förstå dessa processer i synnerhet och marginaliseringen av sexarbete i allmänhet använder jag främst två teoretikers, Mary Douglas och Silvia Federicis, teorier.

Såväl queer som det heteronormativa är kulturellt konstruerade och föränderliga snarare än naturliga och statiska (Ambjörnsson 2006: 27). Dessa kategorier kräver också en ständig upprätthållning och återskapande, vilket kan ske genom statligt eller annat institutionellt maktutövande, men också genom kulturella

föreställningar, ritualer och spontana handlingar (ibid. 56). Att analysera denna process är därför en väsentlig del av att undersöka med ett queerperspektiv.

I processerna dras det gränser mellan det normala och det avvikande, typiskt genom handlingar och föreställningar som gör det avvikande till objektet och det synliga, medan det normala framställs som någonting naturligt, självklart och därmed outtalat. Det avvikande uteslutas, som jag kommer att diskutera i uppsatsen, från både sådana abstrakta rum som politiskt subjektskap och från det fysiska stadsrummet. Genom den mångfacetterade processen av upprätthållande av heteronormativitet, och på grund av att det normala behöver det avvikande för att kunna identifiera, beskriva och definiera sig själv, verkar det avvikande trots uteslutningen alltid befinna sig där det normala och normativa är.

Kring det och den avvikande finns både en patologi och en institutionaliserad okunskap (Svensson 2007: 36-38, 2017: 321, 327). Detta beror på att det är det heteronormativa samhället som har mer makt över såväl våra till synes intuitiva kulturella föreställningar som den kunskapsproduktion som sker i institutionerna. Det heteronormativa definierar vilka erfarenheter, känslor och livshändelser som är *möjliga*, det vill säga begripliga i en kulturell kontext (Svensson 2017: 330-333). Identifikationer som utesluts bildar oppositioner till det normativa.

Antropologen Mary Douglas föreslår i sin bok *Purity and Danger* (1966) att alla typer av samhällen har sina föreställningar om renhet och smuts; vad som är rent eller smutsigt samt hur smutsen ska hållas isär från det som man vill att ska vara eller förbli rent. Såväl smutsen som föroreningen kan ske genom fysisk kontakt eller vara själslig eller social. Dessa föreställningar kan användas mycket avsiktligt som medel av social uteslutning, men i grund och botten handlar de om försök att genom symboler och produktiva ritualer förstå och skapa en samhällsordning, en social organisering (ibid. 3-4). Det smutsiga är någonting som undviker det kulturella systemet av kategoriseringar; den största kulturella faran utgör det som anses representera marginaler och överskridningar (ibid. 44f, 150)

Kroppen har en stark symbolisk laddning. Den fysiska kroppen är en text; vilka betydelser som associeras med kroppsdelarna och deras relation, hur en individs kropp är, ritualer som använder sig av kroppen samt normerna och reglerna angående vad som kroppen kan göra berättar mycket om kulturens normer, världsbild och logik (ibid. 158-159, Douglas 1996[1970]). En samhällsmedlems fysiska kropps förorening exempelvis genom deltagande i en handling som går emot

de kulturella normerna anses utgöra ett hot mot hela samhällets symboliska renhet och därmed dess sociala ordning (Douglas 2002[1966]: 142, även Douglas 1996[1970]).

Varje individ som är medlem i ett samhälle har också en social kropp. Föreställningarna om den sociala kroppen påverkar hur den fysiska kroppen används, och fysiska upplevelser av världen påverkar den sociala kroppen (Douglas 1996[1971] : 69). Kroppen är på så sätt samtidigt en representation för den sociala ordning och ett subjekt eller en agent som skapar den.

Allt detta handlar om att konkreta fysiska kroppar tar del i en process av *förkroppsligande* av kulturella betydelser. Det finns en empirisk kontakt mellan samhälle och kropp, vardag och fysiska eller konkreta handlingar, relationer och upplevelser. Att föreställningar förkroppsligas kan betyda att en inte har mycket makt över hur en uppfattas av andra, men det möjliggör även ett görande av identiteter. Kroppar är en del i upprätthållandet av den normativa samhällsordningen.

Alla samhällen har en *kroppspolitik*, ett system av normer och regler som är avsedda för att kontrollera hur kroppar är och vad de gör. Sexarbetarens kropp är den delen av sexarbetaren som är synlig och epistemiskt tillgänglig för andra. Sexarbetarens kropp utgör en potentiell risk; den har sådana former av makt som den inte kan fråntas, såsom att befinna sig i samhället samt att betrakta och bryta mot det normala. Sexarbetaren så som hon föreställs inte verkar utöva samhällets kontroll över sig själv. Kroppspolitik handlar om det heteronormativa samhällets försök att kontrollera sin världsbild och inte minst sin gräns till det avvikande; till synes obetydliga sätt att framställa eller använda sin kropp uppfattas som farliga.

I praktiken kan kroppspolitiken innebära normer och eventuellt andra former av kontroll kring hälsa, utseende, habitus och att röra sig i olika rum, men också om allt möjligt som kroppen gör – arbetar, vilar, förhåller sig till andra som kanske representerar andra positioner i samhället, ingår i en familj samt utövar sin sexualitet. Sexualitet är ett sätt som kroppen anknyter sig eller tar avstånd till den sociala gemenskapens moraliska ideologi. Föreställningen att det är fel och motbjudande att försörja sig med sex, att ta del i en konkret sexakt som är avvikande samt att som sexarbetare röra sig i stadsrummet bland icke-sexarbetare bottnar från en viss kroppspolitik. Kroppspolitiken skapar också möjligheter för motstånd, som jag kommer att diskutera senare i uppsatsen.

Såväl förkroppsligande som kroppspolitiken gör tillsammans med den heteronormativa kunskapsproduktionen att det som är avvikande och som en måste avvisa för att bli subjekt, accepterad, på det normativa sättet blir också en kroppslig, fysisk process. De som en måste avvisa som icke-sörjbara skapar melankoli och andra affekter som är samtidigt både kroppsliga och psykiska. Att som en förkroppsligad person inte avvisa det icke-sörjbara är att queera, ett motståndsstrategi. (Svensson 2017: 330-333)

Om kvinnokroppens symboliska, politiska betydelser skriver även filosofen Silvia Federici i sin bok *Caliban and the Witch. Women, the Body, and Primitive Accumulation* (2004). Mot bakgrund av ett historiskt material söker hon i boken visa hur de kulturella föreställningarna kring kroppen är sammanflätade med samhällets maktstrukturer och ekonomiska produktionssätt. Kvinnor och kvinnoarbeten definierades under den tidigmoderna eran om på ett sätt som möjliggjorde omvandlingen från feodalism till lönearbete och kapitalism (ibid. 14, 16-17, 92-94, 100-103).

De växlande formerna av kontroll som man genom tiderna har utövat över kvinnor och deras kropp i allmänhet och sexarbete mer specifikt har varit sammanflätade med den i samhället härskande klassens eller gruppens materiella och politiska intressen (ibid. 61-64, 93-94). Under den sena feodalismens befolkningskris, när det i många delar av Europa fanns mer mark än bönder, och en större efterfråga för arbetskraft än arbetare, så hade underklassen, både män och kvinnor, relativt mycket frihet när det kom till försörjning men också till kvinnors möjligheter och till och med sexualitet (ibid. 30-31, 100-101).

Federici argumenterar att kroppspolitiken ingick som en väsentlig del i utvecklingen där överklassen ökade sin makt över de fattigare klasserna. Den nya kroppspolitiken innebar bland annat kriminalisering av vagabondism – och sexarbete – samt reducerade kvinnors värde till barnafödande (ibid. 82-103). Både den patriarkala kroppspolitiken och den privata ackumulationen är processer som pågår fortfarande, specificerar Federici (ibid. 9-10). Redan innan detta hade samhällets makthavande använt och skapat sociala splittringar mellan män och kvinnor samt oro över sexuell omoraliskhet för att hindra solidaritet i den förtryckta klassen från att växa fram och för att legitimera sin egen makt (ibid. 25, 61-64).

Sexarbete var under medeltiden lagligt och reglerat i stora delar av Europa, eftersom beslutsfattarna ansåg att det minskar det politiska missnöjet bland det

vanliga folket (ibid. 48-49). Under sent 1500-tal samt på 1600-talet blir det att sälja sex ett brott vars straff var extremt fysiskt våld eller till och med döden (ibid. 93-94). Enligt Federicis analys berodde denna utveckling på att kvinnors roll begick samtidigt en stor omvandling; kvinnors reproduktiva arbeten började anses tillhöra de män som de var gifta med på samma sätt som männens arbete ansågs tillhöra arbetsköparen och den fabrik eller mark som denne ägde. Kvinnors systematiska fattigdom var en stor del av denna nya roll (ibid. 17). Att kvinnor skulle ha kunnat uppnå en bekväm inkomstnivå genom att handla direkt mot reglerna av den nya kroppspolitiken kom inte i fråga. *Caliban and the Witch* är kanske mest citerad för Federicis analys av häxprocesserna som ett anfall mot kvinnors makt att försörja sig ekonomiskt på ett sätt som inte var förenlig med den kapitalistiska logiken (t.ex. ibid. 142-3).

Kulturella föreställningar som framställs exempelvis i konst och media fungerar hand i hand med de konkreta formerna av repressalie och maktutövande som exempelvis staten eller mindre sociala gemenskaper utsätter den avvikande, kulturellt farliga individen för (ibid. 100-101). Kroppspolitik handlar inte enbart om abstrakta föreställningar och normer, utan knyter till det materiella; i ett ekonomiskt system där den som inte tillhör eliten måste ta del i sociala processer som kontrolleras av eliten för att kunna äta och bo blir den kulturellt korrekta användningen av sin kropp en fråga om liv och död. Av Federicis teorier kommer jag i uppsatsen framför allt att tillämpa hennes diskussion av kroppspolitiken samt den kritiska analysen av det kulturella och sociala som materiellt intresserade.

Tidigare forskning

Den svenska synen på sexarbete har kritiskt granskats av bland annat antropologerna Don Kulick (2003, 2006) och Petra Östergren (2006). Båda har haft en stor inflytelse på den svenska debatten och forskningen kring sexarbete.

Petra Östergren studerar den svenska sexualpolitiken samt hur den har påverkat sexarbetarnas vardag i sin bok *Porr, horor och feminister* (2006). Don Kulick analyserar i sin artikel “400 000 perversa svenskar”, som ingår i antologin *QueerSverige* (2006), den svenska kunskapsproduktionen om män som köper sex . Han argumenterar att den fungerar för att upprätthålla vår tids heteronormativa idéer om den normala eller acceptabla sexualiteten. I en tidigare artikel, “Sex in the New Europe: The Criminalisation of Clients and Swedish Fear of Penetration” (2003)

föreslår han att den svenska sexköpslagen bottnar i en rädsla för den rasifierade Andra; lagets förändringsbehov motiverades i 1990-talets debatter ibland med direkta hänvisningar till hotet från den fria migrationen som Sveriges EU-medlemskap föreställdes innebära. Gemensamt för såväl Östergrens som Kulicks undersökningar är att sexarbete förstås som queer, och att det är den heteronormativa nationen som egentligen är studieobjektet.

Bland svenska etnologer har sexarbete studerats av Beatriz Lindqvist (2008) och Rebecka Lennartsson (2000). Beatriz Lindqvist diskuterar huruvida prostitution kan betraktas som arbete i en studie som bygger på intervjuer med sexarbetare i Riga. Studien ingår i boken *När kunden är kung. Effekter av en transnationell ekonomi* (2008). Lindqvist text har en marxistisk grundstämning, och hon tillämpar i den Edward Websters och Karl von Holdts teori om tre olika zoner av försörjning som skiljer i grad av laglighet; prostitution anses höra till den tredje, mest marginella zonen som kännetecknas av att försörjningen sker i lagliheten gränstrakter. Rebecka Lennartsson har i sin avhandling *Malaria urbana. Om byråflickan Anna Johannesdotter och prostitutionen i Stockholm kring 1900.* (2000) med en sexarbetares dagbok som material forskat om hur vardagslivet för prostituerade kvinnor i det sena 1800- och tidiga 1900-talets Sverige kunde se ut. Studien innehåller således även analys av de dåtida föreställningarna om sexarbete, och dem granskar Lennartsson ur ett normkritiskt perspektiv.

I den övriga Norden är den finländska sociologen Anna Kontula gjort en särskilt stor insats för forskningen om sexarbete. Hennes avhandling *Punainen eksodus* (2008) är en etnografisk studie om finländska sexarbetares vardag samt hur de förhandlar om status i samhället som stigmatiserar dem samt om makt och kontroll i möten med kunderna.

Uppsatsens disposition

Diskussionen och analysen av materialet är uppdelat i tre kapitel. I det första kapitlet, *Vardagen och föreställningarna*, jämför jag informanternas beskrivning av sexarbete med samhällets föreställningar om hur det är att sälja sex. Min förhoppning är att detta synliggör hur sexarbetare kan anses queera samt leva vardag som präglas av ett skevande och en osörjbarhet som det heteronormativa skapar.

I det andra kapitlet, *Kontroll och uteslutande*, diskuterar jag hur och varför den svenska heteronormativiteten försöker att upprätthålla de sörjbara identiteterna

och kategoriseringarna i en process som resulterar i att sexarbetare marginaliseras. Det tredje kapitlet, *Motståndet*, fokuserar runt frågan om hur den makt som utövas mot sexarbetare kan bli motståndsstrategier som de kan använda för att bryta stigmat och den marginaliserade positionen. Jag avslutar uppsatsen med en kort sammanfattning.

2. Vardagen och föreställningarna

Många känner igen henne, men ingen verkar ha träffat henne. Bilden på *horan* är en kulturell symbol vars betydelse och laddning ständigt hänvisas till. I kriminalfiktion beskrivs hon, men mötet med hennes kund berättas inte ur hennes perspektiv. Kulturella verk som annars tar ställning mot diskriminering och heteronormativitet kan använda horafobiska (*whorephobia*, t.ex. Mgbako 2016) troper utan att själva verka lägga märke till det. I politiska debatter pratar man ofta om hur viktigt det är att rädda kvinnor från prostitution, men samtidigt har svenska myndigheter upprepade gånger valt att inte fråga personer som faktiskt säljer sex om hur man bäst skulle kunna rädda dem.

Det svenska samhället verkar helt enkelt vara rädd för att *horan* som en kulturell föreställning eller faktiska sexarbetare skulle *tala* (Spivak 1988). Eftersom sexarbetare likt människor i allmänhet önskar att bli förstådda och inte tystade, skapas en konflikt mellan samhället och sexarbetare. Samhället går att förstås på minst två olika sätt: som konkreta möten och relationer mellan individer eller som politik. Därmed har även konflikten två sidor. Sexarbetaren vill kunna berätta om denna del av sitt liv för vänner och familj och inte bli utsatt för uteslutning, diskriminering eller stereotypisering i möten med icke-bekanta heller. På den föreställda gemenskapens nivå önskar hon att det skulle finnas politiker och politiska aktörer som i beslutsfattandet skulle konstatera hennes intressen; hon önskar att bli ett politiskt subjekt.

Informanterna har en enhetlig upplevelse av denna obekvämhet som råder sexarbete som ett konkret fenomen. En informant berättar att hon försöker att vara öppen med att hon är sexarbetare till stor del för att minska stigmat för sexarbete. Hon tar upp sexarbete med sina vänner och bekanta som om det skulle vara ett vanligt, normenligt jobb eller diskussionsämne. Det har dock visat sig att vara svårt, eftersom stämningen blir då nästan alltid besvärad. Diskussionen dör ut och ämnet bytas.

När de sexarbetare som jag har intervjuat för denna uppsats, uppsatsens informanter, berättar om hur deras vardag ser ut, verkar det konstigt att sexarbete och sexarbetare anses utgöra en så stor kulturell fara. En analys av beskrivningarna visar emellertid att det heteronormativa samhällets typiska representation av sexarbete inte är helt korrekt.

Sexarbete föreställs typiskt som en kroppslig handling, och till och med sådan där den kvinnliga sexarbetarens kropp används av ett manligt subjekt. Det är den här handlingen som uppfattas ha konsekvensen att förorena en kropp, en person. Kulturellt verkar vi vara förtrollade av idén av kroppsvätskorna som blandas och klibbas på kvinnans kropp. Mary Douglas (2002[1966]) har identifierat just kroppsvätskor som bärare av särskilda kulturella symbolbetydelser.

Enligt informanterna handlar sexarbete egentligen mer om att använda sin sociala och känslomässiga intelligens för att erbjuda kunden en upplevelse av närhet och vänskap. Detta gäller såväl *full service*-sexarbete som strippyrket och sexarbete på sociala medier. Som strippa går en stor del av ens arbetstid till att enbart prata med kunderna. Flera informanter analyserar att det är de negativa sidorna av hurdana förväntningar som samhället ställer för män som de ser i sina kunder; män har typiskt få vänner och anses behöva undertrycka såväl sina känslor som sociala behov.

När icke-sexarbetare föreställer en sexköpare framkallar de vanligtvis en bild av en ful, ohygienisk, gammal, fattig och pervers man. Enligt informanterna stämmer denna bild inte alls; kunderna är "normala män" som är i olika åldrar, har olika bakgrunder och kan ha funktionsvariationer, men som har gemensamt att de har råd med att köpa sexuella tjänster. Det intressanta med föreställningen om sexköparen är att den skildrar en fysiskt och själsligt förorenad man. Det är handlingen av att ha haft penetrativt sex med en sexarbetare som har förorenad honom, men han är också en arketyp, en patologi (Kulick 2006).

Den stereotypa bilden av sexköpare får konsekvenser i den riktiga världen. Föreningar som *Inte Din Hora* verkar i sin kunskapsspridning om prostitutionens verklighet betona att den typiska sexköparen är en på utsidan vanlig man, mycket likt vilken som helst man som den implicita läsaren känner väl (t.ex. Inte Din Hora 25.3.2022, 22.12.2021). Jag tolkar att den felaktiga föreställningen om sexköpare orsakar situationer där personer som prostitution har traumatiserat inte får förståelse eller rättvisa på grund av att sexköparen uppfattas som en duglig person.

Den patologiserande bilden på den typiska sexköparen ger också stark motivation för att bevara den rena maskuliniteten från den avvikande sexualitetens förorening. Don Kulick argumenterar (2003, 2006) att detta projekt har haft en betydande roll i skapandet av den svenska *ethnos*. Faran som associeras tillhöra sexköpande och avvikande sexualitet i allmänhet är sammanflätad med rädslan för

den etniska Andra. Den föreställda sexarbetaren är ofta rasifierad (Kulick 2003, Jahnsen 2007).

Informanterna betonar att stereotyper om sexarbetare som personer som inte skulle duga till andra yrken inte stämmer. Flera informanter berättar att det är "omöjligt" att göra sexarbete om man inte är intelligent både i den traditionella meningen av ordet och på det sättet att en har social och känslomässig intelligens. Man måste ha bra intuition och kunna lyssna på den. Sexarbete kräver också att personen som säljer den sexuella tjänsten är bra på många olika saker. Man måste ha en bra självkänsla och kunna sätta gränser samt säga nej.

Den mångsidiga intelligensen behövs därför att svenska sexarbetare alltid lever med en viss fara. Det finns många kunder och personer som låtsas vara kunder som söker att utnyttja en; att avsiktligt gå över ens gränser eller till och med att utsätta en för våld. Sexarbetare i Sverige och andra länder med liknande lagstiftning kring sexarbete har mycket låg förtroende för att polisen eller staten i allmänhet skulle kunna eller vilja hjälpa dem om så behövs (Amnesty International 2016, Vuolajärvi 2018).

Informanterna önskar att det skulle vara mer normalt för "män och kvinnor" att köpa sex så att man skulle kunna filtrera bort potentiella kunder som verkar skumma eller bara ointressanta. Ökad normalisering skulle också kunna göra det lättare att sprida kunskap och normen om hur man beter sig när man köper sexuella tjänster. Flera informanter tar upp ståndpunkten (bl. a. Vuolajärvi 2018, Mac & Juno 2018) att erkännandet av att det finns sexarbete med samtycke skulle göra att sexarbetare lättare skulle få rättvisa när de utsätts för våld. Det praktiska behovet av att ständigt säkerställa sin egen trygghet samt känslan av att det inte finns många som kan hjälpa en om någonting händer, och att polisen inte är en av dem, orsakar stress och ångest.

Sexarbete i praktiken handlar också om att anpassa sig till situationer som inte följer samma rutin. Man har inte en total kontroll över ett kundmöte eller sin arbetsdag eftersom det handlar om en dynamik mellan två personer. Dynamiken kan se olika ut. Om man säljer sex ensam och åker på *outcalls*, det vill säga till kundens hem eller en annan plats som kunden arrangerat, behöver man vara särskilt bra på att dra och hålla fast vid sina gränser på ett sätt som inte eskalerar en potentiellt negativ eller till och med hotande situation, bedömer en informant som har erfarenhet av både *outcalls* och *incalls*.

När det kommer till hur och varför man börjar sälja sexuella tjänster, så finns det kulturellt två särskilt inflytelserika hypoteser. Den ena, som jag kallar för den feministiska hypotesen, utgår från att det att bli sexarbetare är inte ett val som kan jämställas med det att välja ett annat försörjningssätt, utan en stor tragedi för individen som orsakas av faktorer såsom sexuellt trauma, sexuellt våld, psykisk ohälsa, fattigdom (t.ex. *Uppropet* på Inte Din Horas webbsida 2023) samt dålig uppväxt (Häggström 18.12.2019). Den andra hypotesen föreslår att kvinnor lockas till sexarbete av det verkliga eller föreställda lyxet; möjligheten att tjäna stora summor som de kan använda för att köpa kläder och smink, samt av uppmärksamheten och kanske av drömmen om att känna sig självsäker och stark genom att utöva sin sexualitet på ett visst sätt (t.ex. Grönholm 2020, Amelia 2019). Dessa två hypoteser utesluter inte varandra; feminister hävdar typiskt att den överväldigande majoriteten av personer utsatta i prostitution är där på grund av yttre eller inre tvång, men att ett litet antal gör sexarbete av fritt val, eller att sexarbetes fördelar lockar in kvinnor som för sent upptäcker att de inte lever ett bra liv.

För alla fem av uppsatsens informanter verkar det ursprungliga beslutet av att bli sexarbetare ha handlat om en kombination av skäl som har att göra med sexarbete som ett passligt sätt att försörja sig ekonomiskt samt av särskilt intresse för just sexarbete. Detta intresse för sexarbete omfattar nyfikenhet för sex och sexualitet, vilket flera informanter nämner som en faktor för att de ville prova sexarbete.

En informant beskriver ett långvarigt intresse för kunskap om sex. Det började med att hon upptäckte att hon gillar att prata om sex, inte minst att lyssna på andra berätta om det. Under flera år har hon aktivt lyssnat på radioprogram och podcaster samt läst böcker om sexualitet. Hon blev också tidigt intresserad av sexualterapi; hur man kan öka välmående genom ett bra förhållande till sexualitet, och också genom bra sex. Beslutet av att lägga ut en annons om sexuella tjänster fattade hon efter att denna nyfikenhet för sex ledde henne till att betrakta sexarbete som ett arbete som hon skulle vara bra på och trivas med.

Samtidigt betonar hon att sexarbete för henne är just ett trivsamt arbete och inte någonting som hon gör huvudsakligen som en feministisk eller sexpositiv praxis. Hon förklarar att detta betyder att hon behåller och utövar sin rätt att känna sig trött, utmattad och missnöjd ibland, exempelvis efter att ha lagt mycket energi på att kommunicera med en potentiell kund som hon till slut inte kunde vara säker på att skulle respektera hennes personliga gränser och som hon därmed inte skulle träffa.

En annan informant berättar att hon beundrat sexarbetare i en längre tid innan hon själv blev sexarbetare. Hon såg sexarbetare i filmer och på tv, och lockades av den feminina styrkan som hon tolkade att de representerade. Senare började hon söka information om sexarbete på sociala medier, främst TikTok, där många sexarbetare började under coronapandemin lägga ut material om sin vardag, inklusive råd och anvisningar till följare som var intresserade av att själv prova digital sexarbete samt dans och strippning.

Kulturella föreställningar har inte enbart som funktion att karakterisera den konkreta handlingen av att sälja sex, utan också att skapa en patologi av människor som säljer sex. Därför måste berättelsen om *horan* börja från början – samhällets ursprung samt barndomen. Beskrivning av antaganden om sexarbetares barndom (Levy 2013). Det är just familjeförhållandena som anses vara det viktiga i *horans* patologi; detta kanske för att sex anses tillhöra den privata sfären, eller kanske för att det ursprungliga syndet anses vara resultat av kvinnan, modern. Fadern som symbol för Guden, att sälja sex är att synda.

Informanterna känner igen antagandet att det måste i barndomen finnas något skäl för någon att bli sexarbetare. En informant som jag pratade mer om detta tema med sade delvis på skämt att det viktigaste sättet som hennes barndom har påverkat hennes beslut att bli sexarbetare är att hennes föräldrar betonade fördomsfrihet och bra självkänsla.

De många olika formerna av sexarbete har gemensamt att man kan inom dem uppnå en bekväm inkomstnivå genom att jobba på färre dagar än vad som är vanligt inom andra yrken. Informanterna jobbar två, tre eller fyra dagar per vecka. Strippor arbetar hela nattpass och kan inte påverka arbetstiderna lika mycket som sexsäljande sexarbetare. De har ganska mycket kontroll över arbetstiderna; de kan helt enkelt välja vilka dagar och tider som en föreslår till kunder. Detta gör denna form av sexarbete lockande för sådana personer som redan är positivt inställda till sexarbete och som behöver möjligheten att själv bestämma hur mycket samt när de arbetar.

Flera informanter har erfarenhet av OnlyFans, en webbsida som är populär bland de sexarbetare som säljer digitala sexuella tjänster. Jag diskuterade om arbetet som OnlyFans-kreatör med en av dem. Hon säljer sexuella tjänster också på andra webbsidor och appar. Enligt henne behöver man i praktiken arbeta varje dag för att göra sitt konto på sidan lönsamt. Man lägger då tid på marknadsföring, vilket typiskt betyder att en är aktiv på sociala medier, samt på att diskutera med ens följare. Att

skapa bilder eller videor till sidan tar också mycket tid och i synnerhet energi, eftersom en måste då använda så många olika typer av intelligens samt själv ta hand om det praktiska med exempelvis tekniken.

Jämfört med andra arbetarklassyrken har sexarbetare mycket makt över sitt arbete. Full service -sexarbetare kan bestämma när de tar emot kunder och hurdana tjänster de erbjuder. De kan sätta sina egna gränser; på de flesta arbetsplatser och i synnerhet dem som sexarbetare vanligtvis har tidigare jobbat på skulle man aldrig kunna säga att man inte tänker att gå med på någonting som chefen tycker att man ska göra. Flera informanter tycker att detta är befriande och en stor fördel i sexarbete.

Arbetsgivarna inom andra branscher förväntar sig typiskt att arbetarna representerar arbetsgivaren på ett visst sätt och använder sin kropp på ett visst, mycket kontrollerat sätt. Det kan finnas arbetskläder eller detaljerade klädkoder, arbetarna får anvisningar angående vad de måste säga och hur, och det finns vissa annars accepterade sätt att använda sin kropp som på arbetsplatsen känns avvikande och socialt oaccepterade. Som sexarbetare ska man själv bestämma vilken slags roll en vill framträda i. Detta kan vara ett sätt för att uttrycka sin kreativitet. Möjligheten att använda och utveckla sin kreativitet och sin konstnärliga sida lyfts som en fördel med sexarbete av några informanter. En informant som säljer sex berättar att sexarbete liknar på ett sätt teater, eftersom en väljer och provar olika roller som i en pjäs. Eftersom sexarbete i sig går emot samhällets normer och förväntningar kan man som sexarbetare utforska och uttrycka även andra avvikelser och tabun, såsom queerhet.

Många av de dåliga sidorna av sexarbete som informanterna identifierar handlar om hur sexarbete som arbete är organiserat. Informanterna upplever att det är många som har har felaktiga föreställningar om deras ekonomi; de allra flesta sexarbetare tjänar inte tillräckligt för att leva lyxliv. Inkomsterna är bra om alternativet är att jobba inom de vanliga arbetaryrkena eller leva på socialbidrag. Det är möjligt att spara ihop pengar för att köpa enstaka dyrare saker, samt att själv påverka hur mycket man tjänar genom att arbeta mer. En informant berättar om att hon har på grund av sexarbete nyligen kunnat köpa några nya dyra möbler till sin nya lägenhet, medan hon tidigare varit van vid att alltid behöva välja billigare alternativ.

En annan informant hade gjort sexarbete “då och då” under tiden då hon studerade på ett universitet. Hon var då inte beroende på inkomster av sexarbete, men gillade möjligheten att kunna äta ute oftare samt att åka på semesterresor någon gång om året, vilket sexarbete möjliggjorde. Ursprungligen blev hon intresserad av sexarbete på grund av att sälja sex verkade för henne som ett sätt att utöva sin sexualitet som hade även andra drag som kulturellt kategoriseras som avvikande. Hon var nyfiken av maktspel och fetischer och intresserad av äldre män, och den heteronormativa sexualiteten med monogama parförhållanden intresserade henne inte. Efter studierna arbetade hon som sexarbetare vid sidan av ett annat jobb för att kunna betala sin CSN-skuld tillbaka snabbare.

En informant tror att inkomstnivån i själva verket gör att det inte är lönsamt att vara sexarbetare om man enbart tänker på pengarna och saknar andra källor av motivation. Hon själv hade ett kontorsarbete som hon gradvis bytte till sexarbete. Även hennes ursprungliga motivationer handlade till stor del om möjligheten att utöva och utforska sin sexualitet. De anledningar som gjorde att hon ville byta ett kontorsjobb till sexarbete handlade emellertid om att hon gillade det kreativa, det sociala och det meningsfulla i sexarbete. Hon lade märke till att hon trivdes med att umgås med sina kunder och gillade att använda sina känslomässiga och konstnärliga talanger inom sexarbete samt att göra ett kroppsligt arbete vars betydelse hon inte behövde att tvivla på. Hon kunde se på kunderna att möten med henne gav dem både kroppslig och psykisk välmående, och fick ständigt trevliga meddelanden från dem. Kontorsarbetet började hon snabbt uppleva som utmattande eftersom det saknade dessa drag. Även möjligheterna att påverka sitt eget arbete blev en fördel för sexarbete.

Den sociala median Tiktok anges som en källa för många missuppfattningar. Applikationen fungerar så att inlägg om vardagslivet som sexarbetare knappt får någon uppmärksamhet alls, medan en amerikansk sexarbetares korta video om att hon tjänat tusentals dollar på en natt kan få miljontals visningar. Som följd har intresset för olika former av sexarbete vuxit även i Sverige. Enligt en informant som har vittnat om denna utveckling slutar nästan alla som provar sexarbete efter mycket kort tid, troligtvis för att det är svårt att få en realistisk bild av arbetet på sociala medier.

Mycket av det faktiska arbetet som ingår i sexarbete är obetalt. Det tar mycket tid att välja kläder, sminka och laga håret inför arbetet. En sexsäljare lägger tid på att

hitta kunder genom egna webbsidor, att ha ett konto på Twitter eller att skriva annonser på särskilda sidor på internet. Den egna aktiviteten behövs för att få kontakter; nyare annonser och aktiva Twitter-konton får fler. Enbart en bråkdel av kontakterna leder till ett möte. En Onlyfans-kreatör måste marknadsföra sitt konto aktivt på sociala medier och diskutera med prenumeranterna på Onlyfans. En strippa kan enbart tjäna pengar när hon umgås med kunderna.

Man kan inte lita på att en kommer att tjäna en viss summa av pengar varje dag, vecka eller månad. Eftersom sexarbetare i praktiken är egenföretagare och inte anställda, måste de också bära särskilda risker angående sin inkomst. Trots att sexarbete inte räknas i samhällets ögon som arbete, så är sexarbete ändå tvingat att fungera enligt samma logik som gigarbeten.

Flera informanter tar upp att man inom sexarbete behöver känslomässig styrka och förmåga att hålla fast vid sina gränser. Detta berättar någonting om de negativa sidorna av sexarbete. I korselden av socialt stigma, ekonomisk osäkerhet och andra människors eventuellt mycket självviska avsikter kan man lätt förlora sig själv, såsom en informant uttrycker. Det är möjligt att informanterna har flera negativa erfarenheter och upplevelser som har med sexarbete att göra, men att de väljer att inte uttrycka dessa i intervjuerna.

Sexarbete har ökat informanternas välmående. De har lärt sig att sätta gränser, känna efter vad de själva vill och säga nej. Många andra arbeten går nämligen ut på att som anställd göra allt för att behaga och sätta kunden först, men informanterna upplevde att det inte var så inom sexarbete. De har upptäckt nya sidor och styrkor i sig själva. Även informanternas bild på män och relationer i allmänhet har förbättrats av de positiva och behagliga kundmötena samt av att deras självkänsla och självkännedom har ökat. Informanterna upplever att de gör ett meningsfullt arbete.

En analys av sexarbete ur sexarbetarnas synpunkt synliggör en process av att queera. De utforskar gränser av det normala och sådana identifikationer som det heteronormativa har stämplat som icke-levbara. Deras erfarenheter ifrågasätter samhällets till synes naturliga föreställningar och avslöjar att många av dessa föreställningar inte har någonting med verkligheten att göra. På det sättet har de hamnat på den andra sidan av den vägg som det heteronormativa har skapat mellan sig själv och det avvikande.

3. Kontroll och uteslutande

Sexarbetare associeras kulturellt med gatan. Nyhetsbilder och dokumentärer om ämnet skildrar ofta en mörk gata i vad som ser ut som en modern storstad, där en anonym kvinna lutar mot skuggorna. Det finns inga slumpmässiga förbipasserande, och det enda ljuset kommer från gatulamporna.

Detta särskilda kulturella samband mellan gatan och sexarbete kan avslöja någonting väsentligt om varför sexarbete uppfattas som farligt. Vår kollektiva förståelse av hur världen är bygger på ett system av dikotomier. Under en längre tid har vi starkt associerat sex med den kvinnliga, privata sfären. Denna kategorisering har varit normativ, alltså politisk, snarare än beskrivande; den speglar den tidiga modernismens borgarklassens vilja att skilja sig identitetsmässigt från bönderna och arbetarklassen, de som hade rasifierats som icke-vita samt naturen. En offentlig sexualitet anses då kunna utgöra ett hot.

Städer och stadsrummet har under en längre tid associerats med samhällsmoralens förfall (t.ex. Hunt 2004). Storstäder och urbana miljöer associeras med sådant som är avvikande, farligt och som har en kaospotential, och mindre städer med det normenliga livet som behöver skyddas - hållas isär – från storstädernas hotfulla krafter. En svart poesi om städer, områden och platser som tänks tillhöra den andre skildrar en fysisk och andlig förfall, kaos och kris (Ristilammi 1990, Murray & Myers 2007). Dessa rädslor upprätthåller politik och *policy* som skapar segregerade städer och exkluderande urbana rum.

Prostitution associeras typiskt med storstäders mörka gator, men en informant i synnerhet betonar att *full service* -sexarbete inte enbart är ett storstadsfenomen. Hon har personligen träffat sexarbetare som bor i mellanstora städer i olika delar av Sverige. Jag tolkar att irritationen på den stereotypiska bilden på sexarbete bottnar från viljan att få samhällets bild på en själv att stämma mer överens med ens egen vardag och erfarenheter.

De olika formerna av sexarbete tillåts typiskt inte att framträda, ta plats eller synas i offentligheten. Stockholms kommun och polis har haft ett flerårigt projekt som syftat till att förändra Malmskillnadsgatan och dess område så att varken sexsäljare eller sexköpare känner sig bekväma där.

Socialt föreställs sexarbetaren vara utanför samhället och klasslös. Sexarbetaren föreställs också representera den etniska – till och med rasmässiga –

andra (Jahnsen 2007, Kulick 2006). Sexarbetare tvingas arbeta under omständigheter som får sexarbete att kännas halvkriminellt.

Enligt flera studier (Amnesty International 2016, Vuolajärvi 2018, Mac & Juno 2018) utöver polisen i Sverige och andra länder med en liknande lagstiftning kring sexarbete mycket makt över sexarbetare. Delvis är det en praktisk nödvändighet att "hitta" sexarbetarna för att "hitta" och arrestera deras kunder, men den svenska polisen verkar också använda en del av de resurserna som den får för att bekämpa prostitution till att leta efter, skrämma och utvisa utländska sexarbetare (Vuolajärvi 2018).

Informanterna har från andra sexarbetare fått höra berättelser om hur den svenska polisen behandlar utländska kvinnor som de anser vara sexarbetare. Kvinnliga ensamkommande migranter eller resenärer som kommer från vissa specifika länder i Östeuropa utsatts på flygplatser systematiskt för "slumpmässiga" kontroller där flygplatspersonalen och ibland även polisen går igenom deras resväskor och letar efter kondomer och spetsiga underkläder.

Dessutom utöver kontroll också över de sexarbetare som har svensk medborgarskap eller som annars inte kan utvisas. Polisen själv är ganska öppen om hurdana strategier som används för att leta efter och gripa sexköpare. Exempelvis finns det en artikel i Polistidningen (Eneström 2020) som beskriver en sexsäljande kvinnas mystiska reaktion till när kunden som hon förväntat i själva verket är polisen: "När han satte foten i dörren och visade sin bricka samtidigt som Simon dök upp i trapphuset skrek kvinnan som öppnade i panik och rusade in. Det framgår aldrig riktigt varför hon blev så rädd, vilka hon trodde det var som kom."

En informant berättar om ett otrevligt möte med polisen som hon hade när polisen låtsades vara en kund som svarade på en annons på en webbsida och bokade en träff i en tillfällig lägenhet som informanten hade hyrt för en månad. Informanten tyckte intuitivt att det var någonting skumt med hur personen kommunicerade med henne. Infomanten blev "förhört" om intima och personliga saker, och tycker att poliserna betedde sig otrevligt. Hon fick ångest över att hon inte visste när de skulle lämna lägenheten, och var också rädd för att polisen skulle tvinga lägenhetens ägare att säga upp det tillfälliga avtalet – att hyra ut en tillfällig eller permanent bostad åt en sexarbetare kan i Sverige räknas som koppleri, vilket informanten minns att polisen tog upp under den otrevliga diskussionen. Polisen skapade inget sådant

besvär för informanten, men hon upplevde att det var deras mål att hon skulle känna sig obekväm och ångestfull.

Polisen kan även göra razzior på strippklubbar. Razzior i synnerhet kan försvåra strippornas arbete och försörjning eftersom till och med stamkunder kan få signalen att det inte är moraliskt eller tryggt att gå på klubben. De informanter som har erfarenhet av att arbeta på strippklubb verkade samtidigt vara mindre oroliga för att polisen skulle göra deras jobb mer obehagligt jämfört med *full service*-sexarbetare. Poliser som försöker att framträda som kunder är enligt informanterna lätta att upptäcka.

De möten som informanterna har haft med polisen samt det som de har hört från andra sexarbetare har gjort att även de informanter vars attityd till polisen tidigare var positiv eller neutral började se polisen och den svenska staten i ett negativt ljus. Att polisen inte tar till hänsyn sexarbetares perspektiv och önskningar, utan upplevs avsiktligt göra deras arbete och försörjning svårare, upplevs meddela att polisen agerar systematiskt mot sexarbetare och sexsäljare istället för att vara på samma sida med dem. Flera informanter analyserar själv att polisens strategier inte fungerar. Polisen agerar utifrån en daterad och stereotypisk bild på hurdana såväl sexarbetarna som sexköparna är. Som följd upptäcker de kanske inte all människohandel och prostitution av minderåriga.

Flera informanter säger att de känner sig obekväma och till och med otrygga när de är i närheten av poliser. En informant berättar att hon känner “irrationell obekvämhet” när hon går på en offentlig plats och lägger till märke att det finns poliser där som ser på henne. Hon beskriver att det känns som om polisen skulle kunna genomskåda henne och se att hon är sexarbetare. Jag tolkar att detta skevande i offentliga rum skapas av att den sociala kroppen föreställs vara synlig till andra likt den fysiska kroppen, eftersom en i offentliga platser är beroende av helt obekanta och slumpmässiga människors tillit och godkännande.

Att analysera relationen mellan sexarbetare och polisen samt staten i allmänhet har stor potential att avslöja saker om vem som samhället anser att är den avvikande, den som måste kontrolleras och hållas isär från att förorena samhällskroppen. Politiken, stadsplaneringen och polisens strategier verkar utpeka sexarbetaren, *horan*, som denna fara.

Det finns en vida spridd syn att en person som säljer sex inte kan vara en trygg förälder, utan skulle utsätta sina barn för risker som enbart i få kontexter antas

finnas när det handlar om en sexuellt aktiv ensamstående förälder som inte säljer sex. Denna syn påverkar till och med svenska myndigheters behandling av föräldrar som säljer sex; barn verkar ha fråntagits (Mac & Juno 2018), och några informanter känner igen att polisen har som strategi att skrämma sexarbetare med denna möjlighet.

Den sidan av debatten som är för avkriminalisering av sexarbete tenderar att säga att den konservativa sidan påverkas av en räddarkomplex som påminner mycket om *white saviour complex* (t.ex. Bex & Craps 2012). Kännetecknande för båda är att insatserna sker med välgörarens behov, föreställningar och känslor i fokus; den som ska räddas förblir röstlös och förstås genom problematiska föreställningar och stereotyper. Den som ska räddas kan som följd i själva verket hamna i en sämre situation. En informant lyfter deporteringen av utländska sexarbetare som motiverad av denna räddarkomplex, och tolkar att myndigheterna och beslutsfattare tror att de genom deporteringarna räddar kvinnor ur människohandel och prostitution.

Informanterna har lågt förtroende till och med för sådana aktörer som saknar makten att göra livet svårare för sexarbetare. Man upplever inte att socialarbetare som jobbar på någon av den offentliga sektorns "prostitutionsgrupper" eller i en förening med mål att hjälpa sexarbetare har sådana kunskaper eller motivationer som skulle göra att man som sexarbetare skulle vilja kontakta dem i ett riktigt alternativ. Några informanter kopplar föreningar såsom Talita till värdekonservativa religiösa samfund, vilket gör att de tvivlar på dessa aktörers verkliga mål och motivationer.

En informant berättar att hon skulle vara intresserad av att regelbundet träffa en psykolog för att prata om mindre problem som inte har med sexarbete att göra. Hon tror emellertid att det skulle vara mycket svårt att hitta en psykolog som skulle se henne och inte stigmat, och tänker därför inte söka någon psykisk hjälp. Hon och flera andra informanter tror att en psykolog skulle troligtvis tolka att sexarbete är en grundläggande orsak för alla problem som en kund som gör sexarbete kan möjligtvis ha. Att inte kunna vara öppen med en del av sitt vardagliga liv – alltså att uppleva ett socialt tvång att dölja ett stigma – för en psykolog skulle redan i sig göra det obehagligt att träffa en sådan, berättar den samma informanten. Ur ett queerperspektiv kan okunskapen kring de erfarenheter och önskemål som

sexarbetare har förstås som en konsekvens av att de lever ett icke-levbart, osörjbart liv.

Från 1970-talet till 1990-talet pågick en främst akademisk och medial diskussion, en debatt, som kallas för "sexkrigen" (Duggan & Hunter 1995, Östergren 2006) och som satte stora spår i hur ståndpunkterna och debatten om sexarbete och prostitution ser ut idag. Den andra vågens feminister identifierade kvinnokroppens tillgänglighet för mäns sexuella tillfredsställelse som ett grundläggande samhälleligt problem, och argumenterade att beslutet att som kvinna sälja sexuella tjänster alltid eller nästan alltid är motiverad av internaliserad könsmaktshierarki (t.ex. Dworkin 1993, Jeffreys 2009) eller någon annan form av tvång. De debatterade mot det som jag kallar för den sexualliberala sidan av prostitutionsdebatten. De sexualliberala argumenterade att sexualitet och sex var positiva krafter för såväl individen och samhället, och att även sexarbete borde därför befrias från statens och samhällets kontroll och moralisering. De såg sexarbetaren som främst motiverad av sin sexualitet. I Sverige vann den radikalfeministiska sidan över den sexualliberala sidan som var mycket stark på 1970-talet (Östergren 2006).

Andra (Mac & Juno 2018: 177) har argumenterat hur den sexualliberala sidan har som risk att återskapa en skadlig och patologiserande bild på sexarbetare som en särskild – avvikande – typ av människa. Hon utsatts kanske inte för någon statlig repressalie, men detta beror på att hon anses betjäna en funktion för samhället. Som sådan låter den roll och plats som de sexualliberala har att erbjuda för sexarbetaren inte särskilt önskvärt eller ens befriande, utan snarare som en arvinge för den synen på sexarbete som var dominerande i det västerländska samhället under sent 1800- och tidigt 1900-tal (Lennartsson 2000).

Även den andra sidan av debatten, den som typiskt associeras med feminism, handlar i grund och botten om att bevara den heteronormativa sexualmoralen samt den normala, rena kvinnans och mannens politiska och sociala intressen snarare än om en oro för prostitutionens offer. Detta förklarar varför prostitution betraktas i det svenska samhället som en polisfråga; det är polisen som har fått ökade resurser för att bekämpa prostitution (t.ex. Mac & Juno 2018: 153-154) och som betraktas som självklara experter i prostitution. Polisens uppgift är att i sista hand upprätthålla det fysiska och sociala avståndet mellan det eller den avvikande – sexarbetaren – samt det som man vill skydda från förorening.

Redan Don Kulick (2006) har argumenterat hur det svenska samhällets syn på prostitution och sexarbete har som funktion att upprätthålla den heteronormativa sexualiteten och på så sätt den svenska nationella identiteten. Den heteronormativa sexualiteten och samhället ser olik ut idag än det gjorde för några decennier sedan. Betoning på kvinnans perspektiv och det feministiska sexet har ökat, medan normen om äktenskapet har minskat. En vanlig ståndpunkt för sexköpslagen och målet att skapa ett samhälle fritt från prostitution och sexarbete är att dessa fenomen anses vara oförenliga med feminismen och jämställdheten. Bilden om det feministiska sexet har emellertid mer att göra med vad som uppfattas som icke-heteronormativt snarare än hurdant sex som faktiskt är i linje med eller går att förenas med feminismen eller jämställdheten.

Den feministiska analysen av sexarbete har gemensamt med den moraliserande konservatismen åtminstone att de båda verkar se på sexarbete som en förorenande handling. Den typiska ståndpunkten hos feminister är att kvinnors kroppar inte ska vara tillgängliga för män i form av sexarbete, oavsett om det handlar om sexköp eller om pornografi eller erotisk dans. Det här låter som ett politiskt förslag, men den sexuella jämställdheten är också – eller kanske huvudsakligen – en sten i byggandet av den svenska nationella eller statliga identiteten. I ett spel av föreställningar, i synnerhet om hurdana svenskar eller Sverige är, blir element såsom jämställdhet symboler och ritualer snarare än processer av demokrati, självkritik och politisk utveckling. Detta förklarar kravet på likformighet när det kommer till ställningstaganden till sexarbete.

Att diskussionen om sexarbete typiskt går ut på att påverka mäns handlingar för att rädda kvinnor från att vara utsatta för dessa handlingar speglar hur sexarbetarens kropp anses vara symboliskt laddad. Kvinnokroppen är ett passivt objekt, den manliga kroppen en aktiv agent.

Min utveckling av den redan föreslagna tesen är att sexarbetare inte egentligen uppfattas i den svenska kulturen som offer, utan som en obehaglig figur, en fara för såväl samhället som individen. Det finns en kulturell rädsla för att andra ska kategorisera en som hora. Denna rädsla betyder olika saker för individer beroende på vilken position de har i samhället. Kvinnor som har ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital och därmed tillhör exempelvis medelklassen är också rädda för att bli bemötta som horor, men de är inte i en stor risk att faktiskt skadas av det. Det handlar främst om rädslan av att bli förorenad av att vissa människor försöker skapa

en viss typ av relation till en. Sexköpslagen gynnar mer privilegierade kvinnor, eftersom den verkar ha lett till att män varken allvarligt försöker eller skämtar om att köpa sex från kvinnor som de exempelvis ser stående på gatan (t.ex. Ekis Ekman 2017).

Kvinnor som tillhör den sociala arbetarklassen kan få konkreta konsekvenser av att bli sedd som en hora, att förkroppsliga horan. Det är nämligen arbetarklasskvinnor som diskursivt anses kunna sälja sex, och de har sämre möjligheter att bli av med det dåliga ryktet. De kan förlora vänner, romantiska partners och relationer till sina familjemedlemmar. Den kroppsliga kontrollen är mer påträngande inom de typiska arbetarklassyrkena, såsom kundtjänst, omvårdnad och till och med industriarbete, där kontrollen utövas synligt av kollegorna.

För kvinnan vars rykte och sociala status står i spel på grund av att hon på något sätt har blivit sedd som *hora* finns det en möjlig utväg. Hon kan byta denna förkroppsligade föreställning mot en annan, den av ett *offer*. En verkar då behöva berätta *sin historia* samt döda den delen av ens personliga minnen, tankar och erfarenheter som inte är helt och hållet förenliga med offernarrativet.

4. Motståndet

Den patologiserande bilden på *horan* gör att sexarbetare riskerar att i sina vardagliga möten med andra behandlas som en fysisk symbol för de negativa föreställningarna, även rädslan och hatet. Sexarbetarnas egna upplevelser, erfarenheter och känslor blir samtidigt obegripliga i samhället där heteronormativiteten utgör vad som är möjligt att förstå (Svensson 2007: 36-38) och därmed omöjliga för det upplevande subjektet att behandla som andra känslor och upplevelser eftersom de saknar omgivningens erkännande. På samma sätt blir det omöjligt för sexarbetarnas synpunkter och intressen att inkluderas i politiska diskussioner och beslutsfattande.

Motståndet till de negativa och felaktiga uppfattningarna handlar om att skapa en motbild och sedan upprätthålla den när det hegemoniska ständigt påminner om sig självt. Denna process kan vara kollektiv eller subjektiv, individuell. Från att andras negativa bild på en inte motsvarar ens egen uppfattning om sig själv föds en nyfikenhet; en börjar verbalisera och analysera sina känslor och erfarenheter, konstruera argument och leta efter kunskap.

Konflikten om att som sexarbetare få “tala” i samhället är tvåsidig. Å ena sidan vill informanterna att sexarbete ska bli normalt och offentligt; en informant säger att

hon önskar att sexarbetare skulle vara representerade i tv-debatter som handlar om dem, och fortsätter att det skulle kännas bra om hon skulle kunna höra en kollega berätta om sexarbete som ett vanlig yrke på “morgonstudion”. Å andra sidan kan hemlighetsfullhet och separatistiska rum också vara nyttiga eller till och med nödvändiga för makten över hur en uppfattas av andra människor. Sexarbete har hittills inte alls varit osynligt eller tabubelagt som diskussionsämne i samhället; media om sexarbetares erfarenheter har i decennier varit oerhört populärt och fortsätter att vara det. Denna media bara styrs av den narrativ som sexarbetare själv inte kontrollerar.

En informant berättar att hon skriver öppet om sin vardag som sexarbetare på sina sociala medier med syfte att hennes vänner och bekanta skulle kunna förstå att hon lever ett normalt liv och att bilden på sexarbetare som offer ofta inte stämmer. Att visa vissa saker på sociala medier tolkar jag som en strategi för att kontrollera bilden som andra har om henne. Detta är ett konkret sätt att motverka det stigma som påverkar ens konkreta relationer till andra och den känsla för självcensur som det föder.

Att sexarbetare skapar sociala nätverk med varandra är inte ett nytt fenomen, men föreningar som söker att representera svenska sexarbetare verkar vara det. Red Umbrella Sweden skapades av personer som tidigare hade varit med i föreningen Fuckförbundet, som grundades 2018 (Instagramkontot *Red Umbrella Sweden*). Alla informanter som har tagit del i Red Umbrella Swedens evenemang värderar dem mycket högt. I evenemangen skapas ett tätt, separatistiskt rum där sexarbetare känner att de kan dela med sig sina erfarenheter, oavsett om det handlar om mer allmänna tankar kring arbetet och hur det känns att vara sexarbetare i samhället som marginaliserar dem, eller om någon konkret aktuell händelse som man inte kan prata om med sina kompisar som inte är sexarbetare, åtminstone inte från samma perspektiv. I diskussioner med icke-sexarbetare känner flera informanter ett socialt eller kulturellt tryck att censurera sig; att inte säga vissa saker, eller till och med att inte ta upp vissa ämnen, även sådana som inte direkt verkar ha med sexarbete att göra.

I de spontana separatistiska rummen som uppstår i Red Umbrella Swedens evenemang har flera informanter upptäckt att det finns andra som påminner dem ytligt och som personer, känner till samma kulturreferenser, har liknande konkreta erfarenheter och har också reflekterat på vissa saker utifrån mycket liknande

perspektiv. Upplevelsen handlar mer om att gång efter gång, upprepande, få det bekräftat att det finns andra människor som har varit med om mycket liknande händelser och tankegångar.

Den kraftgivande gemenskapskänslan bottnar både i de gemensamma erfarenheterna och i en mängd symboler som dessa erfarenheter skapar. Erfarenheterna får kraft av att det sociala och kulturella påverkar hur en på ett konkret och kroppsligt sätt upplever vissa saker. Exempelvis känner alla informanterna till "kändispolisen" Simon Häggström från hans inlägg på sociala medier, och det att komma ihåg honom, eller kanske att få möjligheten att uttrycka vad en tycker om honom, skapar i dem en fysisk reaktion.

Att organisera sig i gemenskaper som även påverkar politiskt är ett sätt att kräva subjektskap. En annan sådan strategi som dyker upp i intervjuerna är att följa och delta i sådana politiska rörelser som en lätt känner att uteslutar en. Informanternas förhållningssätt till feminismen ser olika ut. Tre identifierar sig som feminister, medan två inte gör det. Alla informanter verkar ha mycket kunskap om feminism i Sverige och internationellt samt om aktuella feministiska frågor och diskussioner.

Svensk feminism anses vara föråldrad och baseras på antagningar som gör det omöjligt för feminister att förstå sexarbetare. Beteckningen *SWERF* dyker upp i nästan alla intervjuerna. Det är en förkortning från orden *Sex Worker Exclusionary Radical Feminist* och har som funktion att användas i en någorlunda hånfull mening för att beskriva feminister som anser att avkriminaliseringen av sexarbete och liknande frågor skadar prostitutionens offer och bör därför inte drivas av feminister. Denna kontextualisering av den typen av feminism som upplevs vara exkluderande är i sig en form av epistemologiskt motstånd.

För flera informanter verkar det att vara feminist vara ett sätt att göra motstånd. Deras relation till feminismen har varken varit enkel eller självklar. De har gått från att vara eller sympatisera med feminism under tiden innan de började göra sexarbete till att känna sig avvisade, uteslutna och tystade av feminister. Sedan har de insett att det finns former av feminism som inte uteslutar sexarbetare, och kommit fram till att feminismen kräver sexarbetare för att kunna leva upp till sina egna principer och för att kunna uppnå dess samhälleliga mål.

En informant, som inte identifierar sig som feminist, anser att feminismen idag har varken intressanta politiska förslag eller metoderna för att uppnå dem. Hon

tar upp kampanjer mot menstruationsfattigdomen som exempel på en feministisk kampanj som varken är "intressant eller realistisk". Hon tycker att sexpositivismen samt politiska rörelser som fokuserar på att bedriva en specifik identitetgrupps rättigheter har bättre förutsättningar att förändra samhället.

De svenska sexarbetarna känner allmänt att de inte *ryms in* i en inflytelserik och populär politisk rörelse, i synnerhet en som i en informants ord "betonar vikten av inklusivitet och att förbättra andra [marginaliserade] gruppers" förutsättningar i samhället. Att identifiera sig som en del av denna rörelse, samt att aktivt leta efter mer kunskap och möjligheter att delta blir konkreta strategier att ta plats i samhället. Att aktivt delta i samhället och politiken, även om det enbart sker på en symbolisk nivå, kan också vara ett sätt att vägra de stereotypierna och förväntningarna som omgivningen försöker att placera på en.

Man kan också ta plats i samhället genom att fysiskt röra sig i dess rum. Informanterna har varierande upplevelser av att framställa sexarbetarskap på offentliga platser. Det att vara på väg till sin arbetsplats eller till att träffa en kund när en ser bra ut och mår bra känslomässigt och psykiskt kan ge en kraft också när det kommer till att motstå stigmat. Att leka med stereotyper, symboler och koder när det kommer till ens klädsel och utseende nämns också som en motståndsstrategi. Å andra sidan tenderar icke-sexarbetare inte dra slutsatsen att man är sexarbetare även i situationer där en ser ut som stereotypin. Till föreställningen om *horan* hör att hon inte har ett ansikte. Dessutom kan sexarbetare se ut på väldigt många sätt.

En informant har erfarenhet av att demonstrera för sexarbetarnas rättigheter med Red Umbrella Sweden. Demonstrationen bestod av ett tåg på Stockholms innerstad, och handlade både om att demonstrera för en specifik fråga samt att bryta stigmat kring sexarbete genom att synliggöra det. Demonstrationen hade en stark estetisk dimension som skapades av röda paraplyer, färggranna skyltar samt av att demonstranterna var vackert klädda. Informanten minns att hon kände sig som hon föreställer att deltagarna i Pride-tågen för några decennier sedan hade känt sig, modig och som om allt var möjligt.

Motståndskraftet i att ta plats i såväl fysiska som abstrakta mentala rum bottnar enligt min analys i kroppens symboliska betydelser. När kroppen rör sig tar relationen mellan kontroll och potential form. Det normativa kan producera ett visst rum, men den andra kan när som helst uppenbara sig och utmana dess logik.

Resultatet kan vara en sådan öppnande av rummets strukturer som möjliggör kreativitet samt att det sociala rummet anpassar sig för att även inkludera den andra.

5. Avslutning

Min uppsats är en berättelse om ett spöke och en person; den kulturella föreställningen av *horan* fungerar för att minska sexarbetares plats och möjligheter i samhället, men också som 'den Andra' som det normala –den normenliga kvinnligheten, försörjningen och sexualiteten – kategoriserar och utesluter för att på så sätt kunna definiera sig själv. Sexarbetare är objekt för en kroppspolitik som uteslutar och osynliggör dem från det fysiska rummet, från sociala relationer och nätverk samt från mentala rum såsom politiskt subjektskap.

Det verkar finnas intressanta överlappningar mellan sexarbete i Sverige och strukturer och processer som postkoloniala forskare och teoretiker har identifierat och skrivit om. Exempelvis finns det hos de makthavande och normativa en liknande ångest kring moderna storstäder som det moraliska förfallets nästen, och svenska sexarbetare upplever att de utsatts för en typ av *white saviour complex*. Vissa ekonomiska modeller och strukturer, såsom "gigarbete", verkar bli standard i global syd (Comaroff & Comaroff 2013) samt inom sexindustrin innan de sprider sig till västvärldens medelklass. Dessa paralleller skulle bli ett intressant forskningsproblem för en framtida studie om sexarbete.

Sexarbetare har och utövar många strategier för motstånd. Kroppspolitiken där sexarbetare är ett objekt som uteslutas och kontrolleras erbjuder på grund av sin dikotomiska och produktiva natur möjligheter till queer motstånd. En icke-normenlig användning av sin egen kropp exempelvis i form av att arrangera och delta i demonstrationer "av och för sexarbetare" i storstädernas centrum är en sådan kroppslig motståndsstrategi. Motståndsstrategier som bottnar från gemenskap samt från att acceptera och utforska icke-sörjbara identiteter kan bestå av att som sexarbetare organisera sig politiskt. Att prata om sina erfarenheter med sina bekanta som inte förstår sexarbetarnas vardag kan vara en annan. Erfarenheternas och identifikationernas queerhet, att de är icke-sörjbara och undviker normerande kategoriseringar, är en väsentlig del i vad som gör synligheten motstånd.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Intervjuer

Intervju 1, 20.4.2023, utförd av och förvaras hos Milla Knuuti

Intervju 2, 21.4.2023, utförd av och förvaras hos Milla Knuuti

Intervju 3, 23.4.2023, utförd av och förvaras hos Milla Knuuti

Intervju 4, 28.4.2023, utförd av och förvaras hos Milla Knuuti

Intervju 5, 29.4.2023, utförd av och förvaras hos Milla Knuuti

Andra otryckta källor

Amelia. 11.7.2019. "Kvinnorna som tänder på makt och pengar." Författaren okänd.

Ekis Ekman, Kajsa. 9.5.2017. Intervju med *The Exodus Cry Podcast*.

Grönholm, Frida. 21.2.2020. "Unga lovaslyx – luras in i prostitution." Nyhetsartikel av Sveriges Radio, https://sverigesradio.se/artikel/7408529 (senast hämtad den 1 juni)

Häggström, Simon. 18.12.2019. Inlägg på social media. Instagram.

Inte Din Hora. 2023 (publiceringsdatum okänd). "Upproret". Inlägg på webbsida, https://intedinhora.se/uppropet/ (senast hämtad den 1 juni 2023)

Inte Din Hora. 25.3.2022. Inlägg på social media. Instagram.

Inte Din Hora. 22.12.2021. Inlägg på social media. Instagram.

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny. 2006. *Vad är queer?* Stockholm: Natur och kultur

Amnesty International. 2016. The Human Cost of 'Crushing' the Market. Criminalization of Sex Work in Norway.

Bourdieu, Pierre och Jean Claude Passeron. 1990. Reproduction in Education, Society and Culture. London: Sage Publications Inc

Comaroff, Jean, and John L. Comaroff. 2013. "Writing Theory from the South: The Global Order from an African Perspective." The World Financial Review Sept.-Oct. 2013: 17-20.

Douglas, Mary. 2002 [1966]. *Purity and Danger*. London: Routledge

Douglas, Mary. 1996 [1970]. *Natural Symbols. Explorations in Cosmology*. New York: Routledge

Duggan, Lisa; Hunter, Nan D. 1995. Sex wars: sexual dissent and political culture. New York: Routledge.

Dworkin, Andrea. 1993. "Prostitution and Male Supremacy." I: Journal of Gender and Law, vol. 1

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar. 2012. *Kulturanalytiska verktyg*. Malmö: Gleerups

Federici, Silvia. 2004. *Caliban and the Witch. Women, the Body and Primitive Accumulation*. New York: Autonomedia

Fägerborg, Eva. 2011[1999]. "Intervjuer." I: Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus. (red.) *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur

Jahnsen, S. O. 2007. Women Who Cross Borders – Black Magic? A critical discourse analysis of the Norwegian newspaper coverage of Nigerian women in prostitution in Norway. University of Bergen

Jeffreys, Sheila. 2009. *The Industrial Vagina: The Political Economy of the Global Sex Trade*. London: Routledge

Kontula, Anna. 2008. Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa. Keuruu: Like

Kulick, Don. 2005. "400 000 perversa svenskar". I: Kulick, Don (red.): Queersverige. Stockholm: Natur och kultur

Kulick, Don. 2003. "Sex in the New Europe. The Criminalization of Clients and the Fear of Penetration." I: Anthropological theory, 2003, Vol.3 (2), s.199-218

Lindqvist, Rebecka. 2008. "Östersjöns Bangkok? En transnationell sexmarknad." I: Lindqvist, Mats & Lindqvist, Beatriz (red.). *När kunden är kung. Effekter av en transnationell ekonomi*. Umeå: Boréa

Lennartsson, Rebecka. 2001. *Malaria Urbana. Om byråflickan Anna Johannesdotter och prostitutionen i Stockholm kring 1900*. Stockholm: Symposion

Levy, Jay. 2013. *Criminalising Purchase of Sex. Lessons from Sweden*. London: Routledge

Levy, Jay and Jakobsson, Pye. 2014. "Sweden's Abolitionist Discourse and Law: Effects on the Dynamics of Swedish Sex Work and on the Lives of Sweden's Sex Workers". Criminology & criminal justice, 11/2014, volume 14, n:o 5

Mac, Juno and Smith, Molly. 2018. Revolting Prostitutes. London: Verso.

Mgbako, C. A. (2016). *To live freely in this world: Sex worker activism in Africa*. New York University Press

Miller, Monica L.. 2017. Figuring Blackness In A Place Without Race: Sweden, Recently. ELH, vol. 84 no. 2

Spivak, Gayatri. 1988. "Can the Subaltern Speak?" I: Nelson, Cary & Grossberg, Lawrence (red.). *Marxism and the Interpretation of Culture*, s. 271-313. Basingstoke: Macmillan.

Svensson, Ingeborg. 2007. *Liket i garderoben. Bögar, begravningar och 80-talets hivepidemi*. Stockholm: Ordfront

Svensson, Ingeborg. 2017. "Queerteori". I: Gunnarsson Payne, Jenny & Öhlander, Magnus. (red.) *Tillämpad kulturteori*. Lund: Studentlitteratur

Vuolajärvi, Niina. 2018. "Governing in the Name of Caring – the Nordic Model of Prostitution and its Punitive Consequences for Migrants Who Sell Sex". Springer

Östergren, Petra. 2006. *Porr, horor och feminister*. Stockholm: Natur och kultur